

Betrokkenheid

Relatie met de leerkracht

Inhoudsopgave

Toelichting bij deze handelingsuggestie	2
<i>Stellingen uit de leerkracht- en leerlingvragenlijst</i>	<i>2</i>
Aanpak	3
<i>Leerdoelen</i>	<i>3</i>
<i>Pedagogische interventies</i>	<i>3</i>
<i>Randvoorwaarden</i>	<i>4</i>
<i>Verwijzing naar spellen/prentenboeken</i>	<i>5</i>
Achtergrondinformatie	6
Leestips	7
Bronnen	8

Door te klikken op een regel in de inhoudsopgave, ga je direct naar de bijbehorende tekst; Als je in de tekst klikt op een blauw pijltje ga je terug naar de inhoudsopgave.

Toelichting bij deze handelingsuggestie

Onder **betrokkenheid** wordt het volgende verstaan: Betrokkenheid is een houding of toestand die verbondenheid uitdrukt met een activiteit of taak waarmee het kind bezig is.

Onder **relatie met de leerkracht** wordt het volgende verstaan: De leerling voelt zich geaccepteerd en gesteund door de leerkracht en voelt zich veilig bij hem/haar.

Stellingen uit de leerkracht- en leerlingvragenlijst

Leerkrachtvragenlijst

Betrokkenheid groep 1-4

1. Heeft plezier in wat het doet.
2. Gaat een tijdlang geconcentreerd op in de activiteit.
3. Toont belangstelling voor het activiteitenaanbod.
4. Toont doorzettingsvermogen.

Betrokkenheid groep 5-8

1. Heeft plezier in het schoolwerk (kernvakken).
2. Gaat geconcentreerd op in het werk op school (kernvakken).
3. Toont belangstelling voor kernvakken.
4. Toont doorzettingsvermogen bij de kernvakken.

Leerlingvragenlijst

Betrokkenheid

1. Als mijn juf of meester iets uitlegt, let ik op.
2. Als ik met mijn werk bezig ben, houd ik mijn aandacht erbij.
3. Als ik een opdracht moet doen, werk ik een tijd lang achter elkaar door.
4. Als me iets niet gelijk lukt, blijf ik het proberen.
5. Ik vind dat ik moeilijke dingen goed aanpak.
6. Mij lukt het om moeilijke dingen goed te doen.
7. De dingen die ik doe op school, kan ik ook.
8. Ik vind dat ik goed ben in wat ik doe.

Relatie met de leerkracht

9. Ik heb goed contact met mijn juf of meester.
10. Mijn juf of meester snapt wat ik leuk vind en wat ik moeilijk vind.
11. Ik ben blij dat ik bij mijn juf of meester in de klas zit.
12. Ik voel me fijn bij mijn juf of meester.

Aanpak

Leerdoelen

Bedenk vooraf: *Welk doel/welke doelen wil ik bereiken door te handelen?*

Preventief en curatief

Deze handelingssuggestie kun je gebruiken om de behoefte aan een positieve relatie met de leerkracht van de leerling te ondersteunen en daarmee de betrokkenheid te verhogen. Hier kun je zowel preventief als curatief mee aan de slag. Ga je preventief aan de slag kijk dan welk doel voor jouw klas het meest waardevol is. Je kunt ook curatief met de doelen aan de slag als je hebt gemerkt dat de betrokkenheid bij (een deel van) je groep onder druk staat. De aanpak is vooral op de groep gericht, maar je kunt er met aanpassingen ook met individuele leerlingen of groepjes leerlingen mee aan de slag.

Betrokkenheid – relatie met de leerkracht	
Alle leeftijden:	<ul style="list-style-type: none">✓ Ik voel me veilig in de klas en op school✓ Ik voel me geaccepteerd en gesteund

Aanpak

Denk eerst na over de volgende punten en baseer je aanpak op de antwoorden.

- Zie je het gedrag al wel in uitnodigende situaties? Oefen dan in niet-uitnodigende situaties. Zie je het gedrag nog vrijwel niet? Oefen dan in eerste instantie zoveel mogelijk in uitnodigende situaties.
- Denk bij je aanpak ook na over verschillen tussen jongens en meisjes. Jongens zijn meer lichamelijk ingesteld en meisjes meer verbaal. Jongens uiten hun emoties meer fysiek (duwen, stoeien). Ze hebben letterlijk en figuurlijk behoefte aan ruimte.

Pedagogische interventies

Bedenk bij bovenstaande doelen: *Wat vraagt dit van mij als leerkracht?*

Er zijn vijf pedagogische vaardigheden die je als leerkracht kunt inzetten om problemen te voorkomen en aan te pakken. Dit zijn:

- Leiding geven en grenzen stellen
- Monitoring: balanceren tussen ruimte nemen en ruimte geven
- Positieve betrokkenheid tonen
- **Positieve bekrachtiging geven**
- Leren problemen oplossen

Positieve bekrachtiging: Kenmerkend voor positieve bekrachtiging is dat je leerlingen laat weten dat de dingen goed verlopen, zorgt voor opbouwend commentaar en bemoedigend of stimulerend commentaar. Dit draagt bij aan het gevoel van steun en acceptatie van de leerkracht. Als dit laatste ontbreekt heeft dit een negatief effect op de pedagogische relatie en de motivatie van leerlingen. Het geven van feedback is daarom van belang voor het ontwikkelen van een positieve leerkracht-leerlingrelatie. Hieronder worden een aantal aanwijzingen gegeven die belangrijk zijn bij het bekrachtigen van positief gedrag.

- **Concreet benoemen:** Benoem concreet welk gedrag je bij het kind ziet. Effectiever is “Goed dat je bij iedere som erbij gezet hebt hoe jij dat berekend hebt!” dan een meer algemene opmerking als “Goed gedaan!”
- **Direct:** Belangrijk is dat positieve bekrachtiging zo snel mogelijk volgt op het gedrag, dat is effectiever dan wanneer je er meer tijd overheen laat gaan.
- **Nadruk op veranderlijke eigenschappen:** Bij het bekrachtigen van positief gedrag leg je het accent op veranderlijke eigenschappen, zoals inspanning die geleverd is of voorbereiding aan een taak. Dit bevordert de groei van een groei-mindset, leerlingen raken er dan van overtuigd dat zij er iets aan kunnen doen om een bepaalde prestatie neer te zetten.

Randvoorwaarden

Bedenk: *Welke zaken moeten op orde zijn, voordat ik aan een doel kan werken?*

- Zorg dat het klassenmanagement op orde is: kies een klasindeling die past bij de werkvormen die je toepast en die aansluit bij de vaardigheden van de leerlingen. Zorg voor duidelijke regels en hanteer ze consequent. Zorg voor activiteiten die uitdagen/in de zone van naaste ontwikkeling zitten en tegelijk ook haalbaar zijn.
- Bij de keuze voor een handelingssuggestie kies je voor 1 van de psychologische basisbehoeften, autonomie, competentie, relatie met de leerkracht of relatie met andere kinderen. Het is echter belangrijk dat de overige basisbehoeften niet vergeten worden! Als één van de drie behoeften een tijd niet wordt vervuld is het gevolg waarschijnlijk dat de andere twee behoeften ook onvervuld raken, waarvan een verminderd welbevinden het gevolg is.

Suggesties voor aanpak

Bedenk bij het kiezen van een suggestie: *Welke aanpak past bij het doel dat ik gekozen heb?*

De aanpak hoeft niet uitsluitend voor betrokkenheid gebruikt te worden, maar kan ook voor welbevinden worden ingezet.

Doel: Ik voel me veilig in de klas en op school (alle leeftijden) – Gouden bekrachtigers

Het inzetten van positieve bekrachtigers helpt om de leerlingen gewenst gedrag vaker te laten vertonen. Dit zorgt voor een positief klassenklimaat.

Gouden bekrachtigers zijn dingen die een kind graag wil hebben, zoals aandacht, een goedkeurende blik, een lach, een snoepje of een plaatje.⁶ Kinderen hebben er veel voor over om deze dingen te verkrijgen. Wanneer je positief gedrag ziet en je belooft dit, dan zullen de leerlingen dit gedrag vaker vertonen.

Om zich veilig te kunnen voelen in de klas en op school, is het van belang dat er sprake is van veel positief gedrag en weinig negatief gedrag. Het negatieve gedrag moet voorkomen of snel afgekapt worden. Wanneer je het negatieve gedrag door laat gaan, kunnen kinderen zich onveilig gaan voelen, doordat ze denken dat de leerkracht er niets tegen kan doen.

Naast gouden bekrachtigers zijn er ook zwarte (of negatieve) bekrachtigers.⁶ Dat zijn dingen die een kind liever niet wil hebben, maar wil vermijden. Voorbeelden hiervan zijn het optrekken van een ooglid, een boze blik of straf. Er wordt geadviseerd om vooral te werken met gouden (positieve) bekrachtigers om het positieve gedrag wat je wilt zien te versterken.⁵

Tip:

- Let erop dat je op het juiste moment de bekrachtigers inzet. Dus niet te laat (als het gedrag al weer weg is), maar ook niet te vroeg.⁵
- Voorbeeld: “Wat fijn dat je zo goed mee doet” in plaats van “Wat fijn dat je net zo goed mee deed”. Bij het tweede voorbeeld ben je te laat met je compliment.
- Breng positieve feedback zo dat duidelijk is waar die precies op gericht is en de ontvanger er zo veel mogelijk baat bij heeft. Bijvoorbeeld: “Goede zinsopbouw en goed dat je ‘duurzame energie’ gebruikt.”
- Bij het verbeteren van een zin waarin het goede antwoord werd gegeven: “Goed zo, en nu nog een keer in een vloeiende zin.”
- Vermijd sarcasme, bijvoorbeeld: “O, je kunt nu tóch wel het juiste woord gebruiken...”
- Vermijd het geven van kritiek op een geïrriteerde toon, bijvoorbeeld: “Gebruik nou toch eens het juiste woord!”

Let er verder op dat je leerlingen niet complimenteert voor hun eigenschappen maar voor hun gedrag, bijvoorbeeld als ze bij een opdracht net zo lang oefenen totdat ze het begrijpen of kunnen, zeg dan niet: “Je bent slim”, maar prijs hen voor het feit dat ze verbeteringen hebben aangebracht en zo hun opdrachten beter gemaakt hebben. Bedenk ook of je een compliment individueel geeft of in het openbaar. Dat laatste kan nuttig zijn voor de rest van de klas, o.a. als aanmoediging voor de anderen om beter te werken; het apart nemen van een leerling om hem of haar te complimenteren kan een grote indruk op hem of haar maken. Het is aan te raden deze beide vormen afwisselend te gebruiken.

Doel: Ik voel me geaccepteerd en gesteund (alle leeftijden) – Aandacht voor iedere leerling

Wanneer leerlingen merken dat hun leerkracht aandacht voor hen heeft, zullen ze zich geaccepteerd en gesteund voelen.

Verwelkom alle leerlingen bij binnenkomst aan het begin van de dag persoonlijk, door hun naam te noemen. Probeer ook regelmatig iets persoonlijks eraan toe te voegen, door aan te haken bij een gebeurtenis die je hebt opgevangen.⁷ Dit kun je ook toepassen op andere momenten van de dag, bijvoorbeeld na een pauze of wanneer je langsloopt om de schriften op te halen of uit te delen. Probeer deze momenten actief aan te grijpen om individueel contact te maken met kinderen, al is het maar een knipoog of glimlach.

Verwijzing naar spellen/prentenboeken

Bedenk: Hoe kan ik materialen inzetten om te werken aan de leerdoelen?

Buitenspeelkaarten – vanaf 4 jaar

De buitenspeelkaarten zijn ontwikkeld om kinderen inspiratie te bieden op het speelplein, maar vormen daarnaast ook een aanleiding om de organisatie van het buitenspelen eens onder de loep te nemen.

Door met de leerlingen in gesprek te gaan over het buiten spelen, wat je kunt doen en hoe je met elkaar omgaat, kan gewerkt worden aan het gevoel van **veiligheid**. De leerkracht kan de leerlingen **steunen** door bijvoorbeeld regels te stellen, in overleg met de leerlingen.

<https://shop.onderwijsmaakjesamen.nl/buitenspeelkaarten.html>

Wijzer in executieve functies groep 1-4 – 4 t/m 8 jaar

Met de wijzer train je de executieve functies van kinderen, zodat hun gedrag verbetert, niet alleen in de les, maar ook daarbuiten. Het is een praktisch en preventief hulpmiddel voor het basisonderwijs, waarmee je alle leerlingen actief laat oefenen met de zeven executieve functies. De wijzer bevat laagdrempelige spelletjes, die je snel kunt inzetten.

Wanneer je dit spel inzet, kun je bouwen aan de **relatie tussen jou en de leerlingen**. Bij een verbetering in hun gedrag, loopt de communicatie soepeler en voelen leerlingen zich **veilig**.

<https://www.uitgeverijpica.nl/titels/nieuw/wijzer-in-executieve-functies-groep-1-t-m-4-pica>

Wijzer in executieve functies groep 5-8 – 8 t/m 12 jaar

Met de wijzer train je de executieve functies van kinderen, zodat hun gedrag verbetert, niet alleen in de les, maar ook daarbuiten. Het is een praktisch en preventief hulpmiddel voor het basisonderwijs, waarmee je alle leerlingen actief laat oefenen met de zeven executieve functies. De wijzer bevat laagdrempelige spelletjes, die je snel kunt inzetten.

Wanneer je dit spel inzet, kun je bouwen aan de **relatie tussen jou en de leerlingen**. Bij een verbetering in hun gedrag, loopt de communicatie soepeler en voelen leerlingen zich **veilig**.

<https://www.uitgeverijpica.nl/titels/verwacht/wijzer-in-executieve-functies-groep-5-t-m-8-pica>

Achtergrondinformatie

Betrokkenheid-relatie met de leerkracht

Betrokkenheid is een belangrijke voorwaarde om je te kunnen ontwikkelen. Wanneer een kind onvoldoende betrokken is op de activiteiten in de klas, vraagt het van jou als leerkracht steun om zich competent en gemotiveerd te voelen. Een positieve relatie tussen de leerkracht en de leerling lijkt te bevorderen dat leerlingen schoolse activiteiten interessant en leuk vinden en dat ze zich blij en op hun gemak voelen in de klas. In onderzoek wordt vaak onderscheid gemaakt tussen positieve en negatieve aspecten van de leerkracht-leerlingrelatie. Een positieve relatie kenmerkt zich door warmte, nabijheid, emotionele ondersteuning en vertrouwen. Voorbeelden van negatieve aspecten van de leerkracht-leerlingen relatie zijn conflict, afwijzing, en verbaal geweld. Hoe meer steun leerlingen van leerkrachten ervaren, hoe meer betrokkenheid zij laten zien. Maar je kunt je ook voorstellen dat een positieve relatie een gevolg is van grote betrokkenheid bij kinderen.

Uit onderzoek is echter bekend dat de betrokkenheid op de basisschool afneemt in de bovenbouw. Een goede leerling-leerkracht relatie beschermt echter voor een afname van betrokkenheid. Voor leerlingen uit een laag sociaaleconomisch milieu blijkt een positieve leerkracht-leerlingrelatie van extra belang. Het is van belang om te investeren in positieve relaties en in te grijpen wanneer er sprake is van een conflict tussen de leerkracht en de leerling, want leerlingen die meer ondersteuning ervaren en minder conflict met de leerkracht zijn meer betrokken. Bovendien laten leerlingen die een positieve relatie met de leerkracht hebben een kleinere afname in betrokkenheid zien in de bovenbouw van het basisonderwijs.

Weetje: Dat het vervullen van *alle* basisbehoeften belangrijk is, blijkt onder andere uit het onderzoek van De Laet et al. (2015). Het onderhouden van de leerkracht-leerlingrelatie compenseert niet voor negatieve aspecten van de relatie met medeleerlingen. Het kan wel zo zijn dat voorkeuren van de leerkracht en interactiepatroon tussen de leerkracht en leerlingen de relaties onderling beïnvloeden. De mate waarin leeftijdsgenoten elkaar accepteren weerspiegelt de voorkeuren van de leerkracht.

Leestips

Er is nog veel meer te lezen over dit onderwerp. Bedenk: *Waar wil je meer over te weten komen?*

Betrokkenheid! De sleutel tot beter leren – Robert Marzano & Debra Pickering (2016).

Betrokkenheid van leerlingen ontstaat niet zomaar. Dit boek beschrijft veel tips hoe je ervoor kunt zorgen dat leerlingen betrokken raken en blijven. Handreikingen voor leerkrachten, gebaseerd op wetenschappelijke inzichten. Wil je als leerkracht weten wat je allemaal kunt inzetten om je leerlingen meer betrokken te krijgen bij je lessen? En ben je daarnaast geïnteresseerd in de theorieën hierachter? Dan is dit boek echt een aanrader voor jou!

Dit boek past bij deze handelingssuggestie over betrokkenheid en relatie met de leerkracht, o.a. door de tips die worden gegeven over het bouwen aan een positieve relatie tussen leerkracht en leerling, waardoor de leerling meer aandacht heeft voor de onderwerpen in de klas. Daarnaast wordt de invloed van verbale feedback op leerlingen besproken, zowel op de taken die goed zijn gegaan als op de taken die niet goed zijn gegaan.

Bronnen

Toelichting bronvermelding: Voor de leesbaarheid van de handelingssuggesties is ervoor gekozen om in de suggesties zelf geen verwijzingen naar bronnen op te nemen, maar deze aan het einde van het document te plaatsen. Soms is het echter interessant om te weten waar een praktische tip vandaan komt of staan er bij de tip nog meer interessante bronnen. In dat geval is er een klein cijfertje in de tekst geplaatst zodat opgezocht kan worden waar het vandaan gehaald is.

⁶ Boves, T., & Dijk, M. van (2014). *Contact maken in het primair onderwijs: Effectief communiceren met kinderen en hun ouders*. Assen: Koninklijke Van Gorcum.

⁷ Marzano, R. J. (2011). *De kunst en wetenschap van het lesgeven: Een evidence-based denkkader voor goed, opbrengstgericht onderwijs*. Vlissingen: Bazalt.

Broer, N.A., Haverhals, B., & Bruin, H. L. de (2012). *Verantwoording pedagogisch expertsysteem Zien! Voor het primair onderwijs!* Gouda: Driestar educatief.

Laet, S. de, Colpin, H., Vervoort, E., Doumen, S., Van Leeuwen, K., Goossens, L., & Verschueren, K (2015). Developmental trajectories of children's behavioral engagement in late elementary school: Both teachers and peers matter. *Developmental Psychology*, 51(9), 1292-1306. doi:10.1037/a0039478

Laevers, F. [Onderwijs Maak Je Samen]. (2014, 11 juli). *Ferre Laevers benoemt de zeven betrokkenheidsverhogende factoren* [YouTube]. Geraadpleegd van <https://www.youtube.com/watch?v=dOgxU170YGI>

Lemov, D. (2016). *Teach like a champion 2.0*. Rotterdam: CED-Groep.

Illustraties zijn gemaakt door Lizanne Both en met haar toestemming opgenomen.

